

**כל/קול ילדים צריכים להישמע, ולהשתתף בחיי החברה:
המבוגרים - להקשיב!**

אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד 1989 רינה יצחקי 1

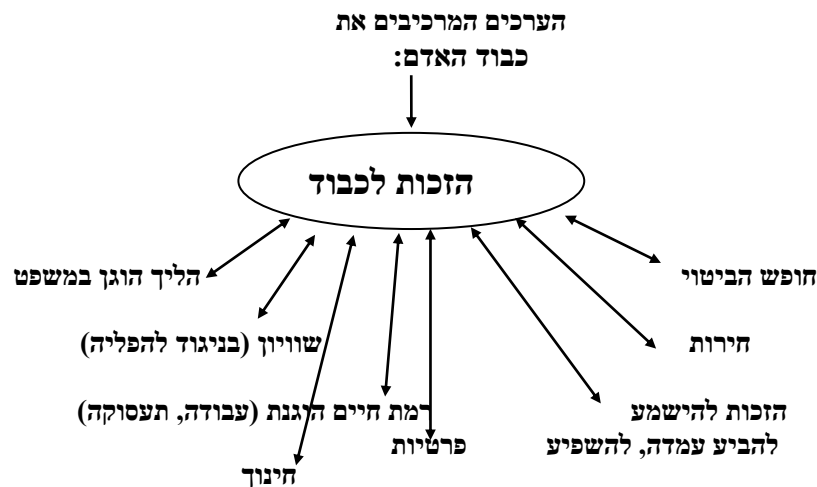
הזכות להבעת דעה, הזכות להישמע - מימושו של סעיף 12

תמצית המאמר הנ"ל זה מתמקד בזכות הילד להביע דעה בקבלת החלטות הנוגעות לחייו, בזכות הילד להישמע ובשאלות הנגזרות מזכויות אלה. בחלקו הראשון מוצגת האמנה, המבוא והרעיונות המרכזיים של האמנה. בחלקו השני ניתוח של סעיף 12 - בהקשרים לסעיפים אחרים באמנה ולשאלות של יישום הסעיף בחיי יום בלל ובמערכת החינוך במיוחד.

הצורך של היחיד להישמע, הוא המניע של פעולת הדבור, כאמצעי ליצירת הידברות, קשר והבנות בין בני אדם. לעיתים הצורך להישמע הוא יותר קיצוני, במיוחד כאשר הפרט חווה חוויות מסעירות כואבות מאימות והוא מחפש דרכים להימנע מאותו מצב. בין שהוא מבקש לפרוק מעל לבו ובין שהוא זקוק לעצה או הגנה, הוא ודאי צריך תנאים לדבור. (תנאי הכרחי להידברות - בטחון, חופש-ביטוי, הקשבה התייחסות)

הבסיס המוסרי, הכרה בזכויות האדם: "הכרה בכבודם ובזכויותיהם השוות [...] של כל בני משפחת אנוש הנה היסוד לחופש, לצדק ולשלום בעולם," זוהי הנחת יסוד לכל האמנה

כבוד האדם, מתבטא בהצבת האדם במרכז, רעיון המונח בבסיס התפיסה הדמוקרטית וההומניסטית.

הכללת ערכים אלה באמנה, מעיד כי אין להסתפק בכבוד של נימוסים בלבד, ויש לתבוע קבלת אחריות ליצירת תנאים של חיים בכבוד. "הכרה בכבודם ובזכויותיהם השוות והבלתי-ניתנות לערעור".

רינה יצחקי, חברה בועד הישראלי למען יוניסף, ועדת חינוך, דוברת יוניסף 1 בישראל, חברה בועדת היגוי לפרויקט השתתפות ילדים בועדה לבחינת עקרונות יסוד בתחום הילד והמשפט וישומם בחקיקה, עד 1998 מדריכה פדגוגית ומרכזת לימודי דמוקרטיה במכללת סמינר הקבוצים תל-אביב

מורים מוזמנים לקחת חלק בפיתוח חומרי המידה: yitzhaki@netvision.net.il

הדאגה לעצם הקיום, לזכויות הנוגעות להישרדות התפתחות וחינוך - (Provision and Development rights) וזכויות הילד להגנה (Protection Rights) זכות היום לקונצנזוס רחב, גם במקומות שלא מצליחים לממש זאת. עניין מיוחד ושנוי במחלוקת מעוררת קבוצת הזכויות המבוססות על (Participation Rights סעיפים 12 - 17 באמנה), החירויות הדמוקרטיות הנקראות גם זכויות ההשתפות - (Participation Rights סעיפים 12 - 17 באמנה), חופש הביטוי, חופש המחשבה המצפון והדת, חופש ההתארגנות, נגישות למידע ופרטיות. קבוצת זכויות זו נוספה לאמנה בשנים האחרונות, והיא עדיין שנויה במחלוקת רעיונית, ומעוררת התנגדויות על רקע של הבדלי-תרבות ובקשיים אופרטיביים ברמת היישום. ניתן ליישם את "רוח האמנה" במכלול הפעילות החינוכית, בכל הרמות, החל מקביעת מדיניות מתאימה, פתוח תוכניות לימודים, הכשרת מורים תואמת, והקצאת משאבים אנושיים וכלכליים - בחינת סעיף 12 יכולה להיות עמדת מוצא טובה להבנת שאלה זו. סעיף 12 נחשב לאחד משלושת העקרונות של האמנה: עקרון השוויון ואי-אפליה, עקרון טובת הילד ועקרון ההקשבה לעמדת הילד. בסעיף 12 מצטלבים מספר רעיונות שבחינתם משמעותית במיוחד למי שעוסקים בעיצוב גישה חינוכית ובניסיון ליישם את האמנה בתוך מערכת חינוכית.

הנוסח המלא של סעיף 12: (אמנה 1993)

1. "מדינות חברות יבטיחו לילד המסוגל לגבש דעות משלו את הזכות להביע דעות אלה בחופשיות בכל העניינים הנוגעים לו, ויתנו לדעותיו של הילד משקל ראוי, בהתאם לגילו ומידת בגרותו.

2. למטרה זו תינתן לילד הזדמנות להישמע בכל הליך שיפוטי או מנהלי הנוגע לו, בין במישרין ובין באמצעות נציג או גוף מתאים, באופן המתאים לסדרי הדין שבדין הלאומי"

האם הזכות להביע דעה, והצורך להתייחס לדעה זו ברצינות, אינה בבחינת מובן מאליו?
מבחינה מוסרית, גם "לא תרצה!" ו"לא תגנוב!" מובנים מאליהם אך המציאות מוכיחה שיש לעגן רעיונות אלה בחוק. הזכות להביע דעה (12.0), היא הכרחית גם מבחינת הרעיון הדמוקרטי, וגם מבחינה מוסרית - היא מאפשרת את קיומם של עקרונות בסיסיים של שוויון וצדק, של יחסי אנוש תקינים, של עקרונות פדגוגיים הומניים וליברליים,

קבוצת הזכויות הדמוקרטיות, ובמיוחד **הזכות להבעת דעה** (ס. 12) נותנת מענה לשני צרכים: האחד, לצורך ולזכות המוסרית להשמיע את דעתך ולהבטיח קבלת החלטות הוגנת ומתחשבת במגוון הדעות והצרכים. השני, הבטחת ההזדמנות למעורבות אזרחית פעילה, שאף היא אחד ההיבטים של הדמוקרטיה.

על אף חשיבות השיח, הדיבור נתפס כיכולת הטומנת בתוכה סכנות. יחד עם ההבנה וההכרה בכוחו החיובי של הדיבור נוצר, כנראה, גם החשש והפחד מפניו, "חיים ומוות ביד הלשון". בעבר הקדום ראו בדבור או דברנות - חוסר נימוס וסיכון חברתי לבעלי הסמכות. על כן, טפחו את השתיקה והצניעות בצורה קיצונית. החינוך היה מכוון להתנהגות מאופקת, ובאופן ספציפי: איפוק בדיבור. את המטרות מכתובה המנהיגות. המדינה.

סעיף 12: האומר כי הזכות להביע דעה תובטח "לילד המסוגל לגבש דעות משלו" מציע לילדים חופש ביטוי "על תנאי", המהווה מחסום רציני לקיום הזכות להביע דעה.

אם כאשר ילדים נמצאים במצוקה בגלל קונפליקט עם מורה, לעיתים רחוקות יש להם אפשרות לדבר על בעיותיהם בצורה ישירה. כאשר ילדים במצוקה במשפחה, ובמיוחד במקרים של ניצול מיני, התעללות או הזנחה, אין להם אוזן קשבת. במרבית המקרים של התעללות במשפחה עולה המצוקה הזאת בסופו של דבר, במילים פשוטות: לא האמינו לי.

היו מקרים בהם ילדים או בני-נוער פנו אל חברי המשפחה וגם שם, נתקלו באותו יחס המזלזל באבחנה של הילד בהתנשאות, הנותנת אמון במבוגר יותר מאשר בילד. המצב בבית הספר - בישראל - יותר טוב הודות לשירותי

מורים מוזמנים לקחת חלק בפיתוח חומרי הלמידה: yitzhaki@netvision.net.il

<http://www.my-rights.org.il>

מח' החינוך ודוברת יוניסף ישראל

הייעוץ הפסיכולוגי וה"קו-הפתוח" 2. אך גם שם קיימים קשיים, המכונים על ידי המורים "גבולות המקצוע". מוות, מחלות, התפרקות המשפחה וכו' מופנים אל הפסיכולוג ואינם נתפסים כתחום עיסוקו של המורה. המורים רואים את היועצים כ"בני-ברית" של הילדים, שאינם מבינים את הקושי מולו ניצבים מורים בכיתה של 35 תלמידים. המצב נהיה עוד יותר בעייתי בבעיות פחות המורות דווקא בענייני יום של בית הספר: כאשר תלמידים אינם מגיעים להישג לימודי ראוי, קשה מאד להגיע להידברות על תוכנית הלימודים ונושאה, על דרכי ההוראה או דרכי ההערכה.

לשאלות ומחשבות ניתן לפנות בדוא"ל – מטה.

מקורות נוספים לעיון :

Listen to Children

Children have the right to have their voices heard on the issues that affect them. All too often, though, children are denied this right. All too often, no one listens to children.

In some cases, of course, responsible adults do know better and must make the final decision. But children often do know and understand, better than anyone else, what they need. They can speak on things that adults do not know or perhaps, over time, have forgotten.

http://www.unicef.org/say_yes/

LISTEN TO CHILDREN

Everyone must respect the right of children and young people to express themselves and to participate in decisions that affect them, consistent with their evolving capabilities. And we must listen and act.

<http://www.gmfc.org/en/listen/learnmore.html>

מורים מוזמנים לקחת חלק בפיתוח חומרי המידה: yitzhaki@netvision.net.il

<http://www.my-rights.org.il>

"We cannot waste our precious children.
Not another one, not another day."
Nelson Mandela and Graça Machel

<http://www.microsoft.com/windows/windowsmedia/download/default.asp>

מורים מוזמנים לקחת חלק בפיתוח חומרי המידה: yitzhaki@netvision.net.il

<http://www.my-rights.org.il>